

V období mezi světovými válkami dosáhly Lidové noviny vrcholu svého vývoje. Jejich nebe se třpytilo literárními hvězdami první velikosti, o možnost publikovat na jejich stránkách se ucházeli přední čeští spisovatelé a básníci, novináři a publicisté, vědci, kritici i politikové. Název „žurnálu na Ponávce“, jak se jim někdy posměšně říkalo, se stal synonymem dobrých novin, které se vyplatilo si koupit. Tak se zúročila dlouholetá práce a námaha, které do nich - spolu s ostatními spolupracovníky - investovali především Arnošt Heinrich a Adolf a Jaroslav Stránští.

V roce 1919 se Arnošt Heinrich konečně stal šéfredaktorem. Vystřídal tak i oficiálně Bohumíra Štěchovského, který v čele listu stál po celé čtvrtstoletí. Stránský se ale se Štěchovským rozešel v dobrém. Bedřich Golombek, jako redakční elév, se s ním ještě setkal: „Když jsem vstoupil v říjnu 1919 do Lidových Novin, byl jsem již, jako jeden z prvních, přijímán novým šéfredaktorem Heinrichem a šéfredaktorovi Štěchovskému, jenž ještě docházel do redakce, jsem se jenom představil a sdělil mu, že začínám v redakci jako jeden z další generace. Psal tehdy svůj sobotní feuilleton na úzké proužky papíru, jak se psávalo kdysi pro ruční tiskárnu... Ani v nejmenším mně nedal znát, co si myslí o změně v Lidovkách. Také při pozdějších přátelských rozhovorech se toho tematiku nikdy nedotkl. Byl ještě v plné síle, když odcházel, plný zájmu. Neviděl jsem na něm, že by chtěl zůstat. Možná, že sám viděl, že jeho úkol se skončil a že nastávají úkoly nové, kterým by se ztěžka přizpůsoboval.“¹¹

Heinrich vládl v redakci železnou rukou. Helena Čapková vzpomíná v knize *Mojí milí bratři* na autoritu, kterou si vybudoval a která se nesklonila před nikým, ani před zakladatelem listu Adolfem Stránským: „Heinrich, ten energický chlapík, každou žilkou rozený organizátor, měl posřeh ďábel-sky nelítostný a kritickou hubatost takovou, že z ní šel strach; spokojen nebyl nikdy a vybíral z nejlepšního nejlepší.“

„Chlapi zatracení,“ říkával v kavárně členům redakce a přátelům listu, »kdybych nekřičel« za chvíli bych měl z novin ledva bordel. Jsme národ psavců a každý, kdo umí držet pero v ruce, myslí

už, že umí i psát. Polovičku příspěvků házím do koše, jděte mi do prčic s těmi žvasty, máme snad být lokálním listem, či co vlastně?

Myslíte, dědku obrátil se na majitele Lidových novin dr. Adolfa Stránského před celým kruhem lidí, »že ten váš senilní úvodník, který jste dnes poslal dolů, dám tisknout? Spletl jste se, už nejsme v probuzenecké době a neřeční se jako před válkou na vídeňském sněmu!«¹²

Arnošt Heinrich,
30. léta

Heinrich dokázal svého nového postavení v Lidových novinách dokonale využít. Nyní mohl plně realizovat své představy o tom, jak by měly vypadat. Oba Stránští, otec Adolf i syn Jaroslav, mu dali v tomto směru naprosto volnou ruku. Jediné omezení, které mu znepríjemňovalo život, představoval nedostatek financí. Hospodářské vedení Lidových novin na něj soustavně tlačilo, aby své ekonomické požadavky co nejvíce uskovňoval a omezoval. Při rozhodování o nových spolupracovnících redakce a v jejich výběru stejně jako při zavádění nových žurnalistických forem však měl naprosto volnou ruku.

Tak jako v minulosti pokládal za základ žurnalistické práce precizní zpravodajství. „Smyslem a posláním novin je zpravodajství, a čest tohoto řemesla je především v čestnosti, to jest pravdivosti a objektivnosti tohoto zpravodajství,“ napsal 1. ledna 1933 v úvodníku nazvaném *Po čtyřiceti letech*. Jeho budování proto věnoval mnoho sil a postupně se mu podařilo vytvořit z Lidových novin jeden z nejlépe informovaných českých deníků.

Dlouholetý spolupracovník redakce Pavel Váša vzpomínal ještě v roce 1942, jak byl Heinrich v tomto ohledu nesmírně náročný: od svých spolupracovníků žádal pohotovou a obětavou službu aktuálnímu zpravodajství především. Referát o podnicích konaných večer musel vyjít hned příštího dne. V žádné zprávě nesmělo chybět přesné určující datum a právě jeho zásluhou zmizela z lokálek zavádějící stylistická klíšé.

Heinrich sám měl zpravodajský talent. Dovedl například odběhnout v Třebíči z rušné politické schůze, vyšetřit naskytlou se místní senzaci a za tepla ji zatelefonovat do Brna. A když ho po schůzi upozorňovali místní lidé na onu událost, pyšni na to, že taky jednou mohou něčím přispět do novin,

mávl jen rukou a řekl: „*To už se v Lidových novinách sází.*“³

Vedle pohotovosti žádal Heinrich ve zpravodajství také stylistickou svěžest, především však pravdivost, spojenou s osobní zodpovědností. Přesvědčil-li se, že jeho redaktoři zařadili do tisku zprávy nepravdivé či že si je dokonce vymysleli, dokázal být velmi zlý a nekompromisní bez ohledu na to, zda se jednalo o přátele či osoby zvučných literárních jmen. To byl kupříkladu také jeden z důvodů jeho rozchodu s Jiřím Mahenem, který v roce 1919 Lidové noviny opustil.

Mahen, v té době již ústřední básník a dramatik, měl v redakci za povinnost zpracovávat také zprávy, které přišly od venkovských zpravodajů. Většinu z nich musel přepsat, dát jim vhodný titul, občas i stylisticky upravit. Kromě toho měl za úkol čas od času vybrat ze zahraničních novin ně které senzační zprávy, přeložit je a připravit k tisku. Umělec, přemýšlející spíše o své dramatické tvorbě, nebral tuto práci příliš vážně; očividně jej obtěžovala. Snažil se proto ulehčit si ji, jak jen to bylo možné. Jeho rubrikou prošly stovky nejrůznějších informací, které nikdo nekontroloval ani se nezajímal o jejich původ. Ale jednoho dne se na redakci obrátila zděšená brněnská rodina s dotazem, odkud pochází zpráva o katastrofě rychlíku na mostě přes Eufkrat. Nešťastnou shodou okolností jeli právě tímto rychlíkem dva její členové. Rodina vzbouřila všechny možné úřady a velvyslancectví, vyměňovaly se dralé telegramy a do objasňování osudů dvou mužů na Eufkratu byla zatážena velká spousta lidí. Mahenovi nezbylo než přiznat, že si všechno vymyslel. Nic mu nepomohlo, že neměl ani tušení, že takový most přes Eufkrat skutečně existuje a že přes něj dokonce jezdí vlak. Rozlíčený Heinrich běhal po redakci a s hlasitým křikem „*Ženialitu v redakci netrpím!*“ řekl Mahenovi své.⁴

Zkušenost s Mahenem byla také jedním z důvodů, které Heinricha vedly k důslednému odmítání anonymity v novinách. O osobní zodpovědnost za články všech druhů usiloval vlastně již od počátku své redakční kariéry, bez výhrad se mu však podařilo prosadit tento požadavek až poté, co se stal šéfredaktorem. Zatímco před rokem 1914 vycházely v Lidových novinách někdy anonymně i úvodníky, žádal nyní, aby šifrou byla označena i nejsušší noticka. Svůj názor vyjádřil jednoznačně v úvodníku nazvaném Nečistě tajemství dne 26. srpna 1923. „*Žurnalista z povolání, který nestojí osobně za každým svým projevem, je mravně pochybný subjekt a jeho žurnalistická legitimace je zbrojní lístek, vydaný kriminálníkovi... Jen naprostá osobní odpovědnost novinářova může být jádrem jeho stavovské cti, připustím-li tento pojem, pro který nemám valného smyslu.*“

Heinrich však současně celou svou činností dokazoval, že zpravodajství - byť i vynikající - nepovažuje za jediný úkol novin. Od samého začátku své kariéry chtěl z novin udělat pěkné, přitažlivé čtení co nejvyšší literární úrovně a pro spolupráci s nimi se snažil získat přední umělecké i vědecké osobnosti. Nechtěl, aby literatura zůstala pouze na okraji hlavního listu a aby ji v něm reprezentoval jen román a fejeton, zatímco ostatní slovesné žánry by se soustřeďovaly v týdenní příloze. Chtěl, aby hodnotná beletrie stránky novin doslova prostupovala. Uvědomoval si ovšem také, že tato nepopulární kvalitatívni změna, kterou inicioval, v sobě skrývá velké nebezpečí. Báł se, aby se Lidové noviny nezměnily v list elity, v list literárních labužníků, zatímco obyčejní čtenáři by mu přestali rozumět. Jeho redakční spolupracovníci i po létech vzpomínali,⁵ jak se zajímal, co tomu či onomu článku v Lidovkách říkali lidé v tramvaji nebo na trhu.

Aby dosáhl svého cíle - totiž dostal na stránky novin krásnou literaturu a současně udržel styk se širokou čtenářkou obcí - musel začít nejpopulárnější z beletristických forem, povídkou. Ani toto rozhodnutí u něj nebylo zcela nové. Již před rokem 1914 prosazoval, aby pod čarou Lidových novin vycházely nové povídky a básně českých autorů či práce přeložené, případně román na pokračování. Základní tón rubriky byl však fejetonistický. Nyní se rozhodl zveřejňovat v těchto místech, v místech bývalého klasického fejetonu, výhradně původní povídky. Heinrich stanovil zásadu, že žádná z nich nesmí mít více než dvě stě řádek. Na četné námitky autorů, že je to požadavek nesplnitelný, odkazovala redakce s oblibou na mistra krátké povídky Maupassanta, který se krátkou novinářskou povídkou proslavil. Bedřich Golombek k tomu ve svých pamětech dodává, že „*žádný autor toto tvrzení redakce nikdy nevyvracel. Nikoho nenapadlo podívat se na rozměr Maupassantových povídek. Byl by zjistil, že povídky tohoto mistra krátké prózy mají průměrně asi tři sta řádků, to jest rozsah, nad kterým - vyskytl-li se v novinách, vzdychala celá redakce včetně redaktora beletrie, který se přepočítal a netušil, že to tolik vydá. Po pravdě budiž řečeno, že sem tam vyšla pod čarou v Lidovkách povídka, která se táhla až na čtvrtou stranu. Ale v takový den měl redaktor beletrie mnoho práce mimo redakci a neukazoval se Heinrichovi na oči.*“⁶

Ještě později Heinrich rozhodl, aby na tomto místě vyšla každodenně i nová, dosud nikde nepublikovaná báseň. Jeho rozhodnutí vyvolalo zpočátku údiv. Báseň v novinách? Vždyť nejtvrdší zápas sváděla redakce každý den vlastně o místo na stránkách. Zprávy, které musely být odloženy a do novin se nedostaly, se množily, přibývalo jich každým dnem. Také povídka musela být krátká,

1

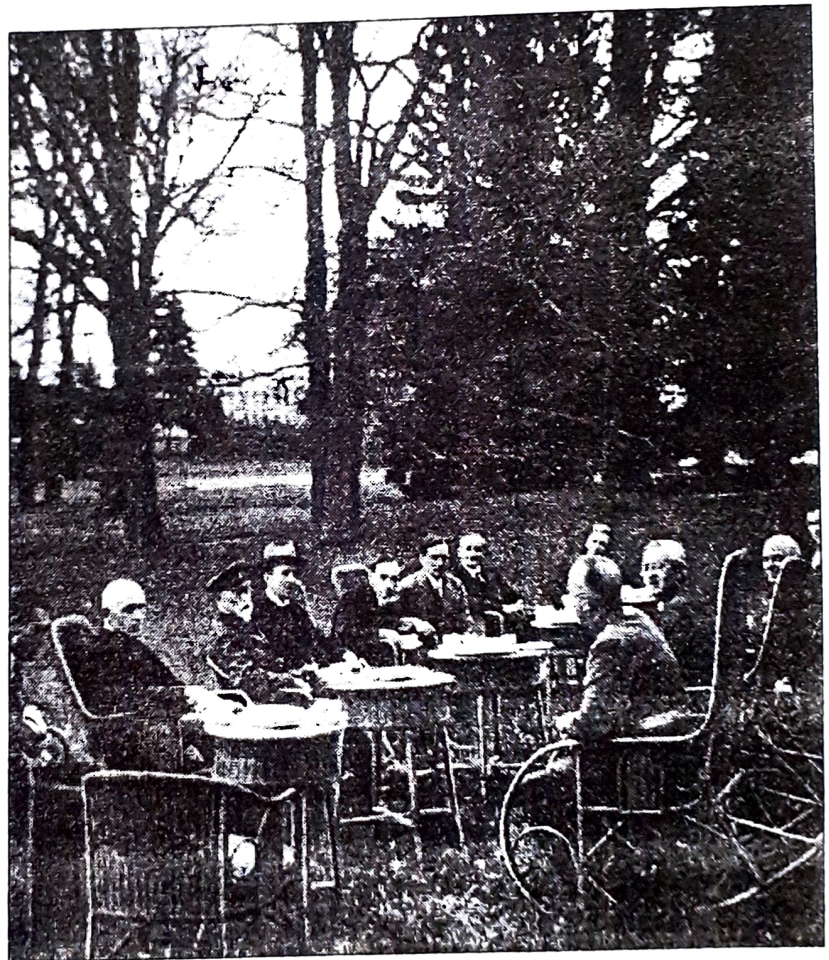
2

3

4

5

1/ Eduard Bass v roce 1928

2/ Eduard Bass v redakci Lidových novin r. 1929

3/ Karel Čapek v redakci Lidových novin, 20. léta

4/ Karel Čapek, 30. léta

5/ Schůzka „pátečníků“, druhý zleva T. G. Masaryk

počítala se v ní každá řádka, a teď najednou báseň? Ale Heinrich neustoupil. Do novin patří báseň, řekl rezolutně a na svém stanovisku trval. Zpočátku byla ovšem o dobré básně nouze. Ale netrvalo dlouho a do redakce jich přicházelo takové množství, že už stačilo jen opatrně a citlivě vybírat. Heinrich se do poezie v Lidových novinách zamiloval natolik, že po čase se ujal výběru a zařazování básní sám. Projevil při tom nejen jemný a vytříbený vkus, ale navíc lze říci, že se tak zasloužil o to, že mnoho dnes slavných a uznávaných českých básníků spatřilo své dílo a své jméno zveřejněno vůbec poprvé na stránkách Lidových novin. Zasluhou Heinrichovou tak právě tento list projevil odvahu přicházet se jmény, která do té doby nikdo neznal, a díky jeho uměleckému citu otevíral dveře novým talentům. V Lidových novinách se tomuto spojení poezie a prózy začalo říkat besídka.⁷¹

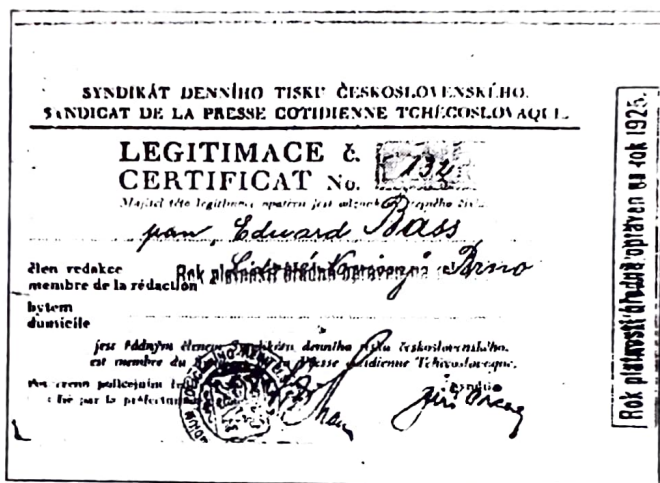
Heinricha nesporně inspiroval i vzor vídeňských novin Neue Freie Presse a některých francouzských listů, jež znal a na nichž se učil. Tyto žurnály již téměř dvacet let před Lidovými novinami spolupracovaly s význačnými umělci, například do Neue Freie Presse svého času pravidelně přispíval Anatol France. V poměrech českého denního tisku však tento krok šéfredaktora brněnského listu znamenal revoluci. Ostatní velké listy přinášely totiž krásnou literaturu a verše pouze v nedělních či svátečních přílohách, menší listy pak vůbec ne. Ale po počátečních pochybnostech se velmi brzy ukázalo, že Heinrich měl zase pravdu; díky němu stoupla nejen úroveň listu, ale především - a to bylo nejdůležitější - i jeho odběr.

Rozhodnutí šéfredaktora Lidových novin bylo závažnější, než se na první pohled zdálo. Čeští básníci a spisovatelé nebyli zvyklí s novinami spolupracovat a mnozí takovou formu zveřejňování svého díla odmítali. Konkurenční tisk s jistotou čekal, že Heinrich nedokáže pro svůj list získat každý den nové, původní dílo, tím spíš, že i renomované literární časopisy trpěly nedostatkem příspěvků.

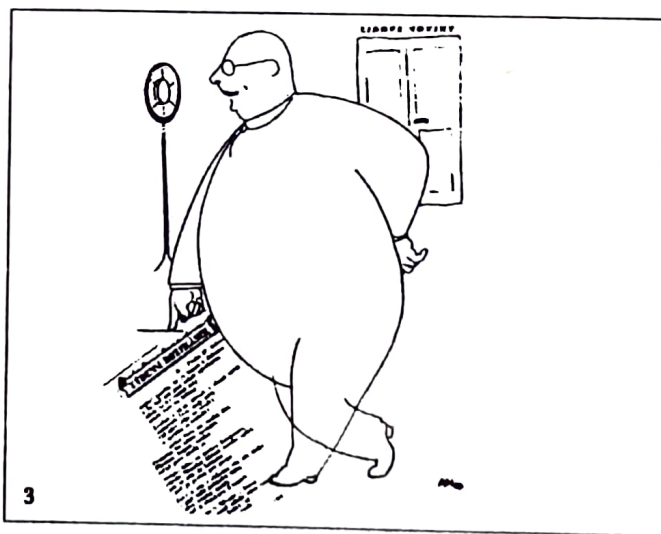
Heinrich však svůj plán důkladně promyslel a zorganizoval. Některé skutečnosti naznačují, že se na činnost Lidových novin po skončení války připravoval už v době, kdy ostatní žili ještě událostmi na frontách. V pozůstalosti Viktora Dyka je uložen dopis z 10. června 1918, v němž mu Heinrich oznamuje, že se vrací ke svým redakčním povinnostem, a žádá nové básně a povídky: „*Stavím se před Vás s hrozivým pohledem a kolmou rýhou na čele, s planoucím zrakem a pravím Vám hlasem chvějícím se rozhořčením a spravedlivou nevolí: »Ha, kde jsou ty rukopisy, které jste mi dluženi... Úlisným předstíráním pohnul jste mé šlechetné srdce dokonce k tomu, že jsem Vám vydal dlouhou báseň, když jste přísahal, že za ni pošlete rukopisů milion. Ha, pravím tedy, vzbudte své svědomí.*

Kousek svědomí přece zůstane i nejtreljším kriminálníkovi.« Polepšíte-li se co nejdříve natrvalo, všechno Vám bude odpuštěno, honorář Vám bude zdvojnásoben a ... snad i nějaké hanácké klobásy nebo tak něco přivezu z říše hájí na posílení Vaší básnické fantazie. Polepšete se tedy, sakra!''⁸¹

Stejně tak obnovil 6. července 1918 smlouvu se Stanislavem K. Neumannem, v níž se básník zavázal, že Lidovým novinám dodá měsíčně čtyři fejetony za paušální obnos 200 korun. Na Heinrichovu výzvu se mezi přispěvatele vrátili i Karel Toman,

Bassova Legitimace Lidových novin

Eduard Bass v Lidových novinách - karikatura A. Hoffmeistera

Amálie Vrbová, publikující pod pseudonymem Jiří Sumín, František Xaver Svoboda, Antonín Sova a další osobnosti, které v Lidových novinách tiskly před válkou a které vír událostí odvedl jinam.

Současně se snahou o návrat kmenových autorů usiloval Heinrich stejně vehementně i o to, aby kádr spolupracovníků rozšířil ještě víc. K největším jeho úspěchům patří získání Eduarda Basse a bratří Čapků.

S Eduardem Bassem se znal nejen literárně. Seznámil se s ním již před první světovou válkou a stál u počátků jeho spisovatelské tvorby. Bass,

který se vlastně jmenoval Eduard Schmidt, se narodil 1. ledna 1888 v rodině pražského kartáčníka. Když dospěl, pomáhal otci v podnikání tím, že objížděl Čechy a Moravu a jeho výrobky prodával. Takové zaměstnání jej ovšem naprosto neuspokojovalo. Příroda mu dala do vínku mimořádný vypravěčský talent a mladý Bass - tehdy ovšem ještě Schmidt - podvědomě vyhledával lidi od pera, spisovatele, básníky a novináře, s nimiž se cítil být osudově spjat. Proto se také pokaždé, když přišel do Brna, stavil v redakci Lidových novin. Svými příběhy se mu podařilo okouzlit nejen redaktory, ale i samotného Heinricha, a ten jej za to nechával v redakčních místnostech přespat na otomanu. Spolu s ostatními poslouchával po večerech Bassovo dlouhé, improvizované povídání o všem možném. Pravděpodobně při této příležitosti jej jednou požádal, aby z toho, co jim povídá, také něco pro jejich noviny napsal. Tak vznikla Bassova povídka o dědičném princí Ludvíkovi a jeho ženě beze jména, zveřejněná 27. července 1912 ve Večerech, a tak započala jeho spolupráce s Lidovými novinami.^{9/} Nepřerušila ji ani první světová válka; 1. ledna 1915 získal Heinrich Basse za stálého spolupracovníka.^{10/}

Bass přispíval do brněnských Lidovek v době svého působení v kabaretu Červená sedma a postupně si uvědomoval, že žurnalistická a spisovatelská práce je mu bližší, než si představoval. S radostí tedy uvítal počátkem roku 1920 Heinrichovu výzvu, aby vstoupil do jeho listu jako řádný redaktor na plný úvazek, a v květnu téhož roku s ním podepsal definitivní smlouvu.^{11/} Zavázal se v ní, že se od 1. července 1920 stane členem pražské redakce Lidových novin se základním platem 1800 korun, doplněným vánočními, novoročními a jinými příplatky. Současně dostal souhlas, aby do práce nastoupil až 1. září 1920.

Heinrich si Bassovy spolupráce velmi vážil, a byl proto ochoten již po necelých dvou letech přistoupit na jeho požadavek zvýšení platu. I když to ze zásady nedělal rád a vzdor tomu, že s tím nesouhlasil ani Stránský. „No jo, Bassi, copak se dá dělat,“ napsal mu 9. února 1922. „Musím to uškrtnít někde jinde. Od 1. března budete mít 5000 Kč měsíčně... Ale jednu podmínku má ta nová úprava, kterou Vám důtklivě kladu na srdce: Zatím se o ní nesmí nikdo dovědět...“

Basse považoval Heinrich za svého nejlepšího redaktora a jejich vztah se změnil v přátelství. Viděl v něm vzor spisovatele - novináře a většinu svých nápadů, na jejichž zdárné realizaci měl zájem, světoval právě jemu. Litoval každé chvíle, které Bass nevyužil k literární činnosti: „Dejte se do toho, udělejte si na to rozumný a pružný systém, nechte všeho, co mohou udělat jiní - event. pod Vaším dozorem - a pište, pište, pište!“ napsal Bassovi

9. prosince 1924, když se mu zdálo, že spisovatel mrhá svým nadáním.^{12/}

Spolu s Eduardem Bassem tvořil páteř beletristického psaní Lidových novin Karel Čapek. On i jeho bratr Josef přispívali do nich a do jejich Večerů již před první světovou válkou. Osud je pak zavál jinam, teprve na podzim roku 1917 se do českého tisku vrátili. Vstoupili jako kulturní redaktori do Národních listů v Praze. Měli za úkol psát výtvarné a literární kritiky a recenze, sledovat současný stav časopisů a informovat o nich v rubrice Hlídky časopisecká. A když rakouské úřady v roce 1918 Národní listy na čas zastavily, našli oba začínající novináři a literáři náhradní práci v Národních novinách a v literárním časopise Cesta.

Tato praxe znamenala zejména pro Karla Čapka dobrou průpravu v politické žurnalistice a navíc jej přivedla k uvědomění, že noviny jsou nesmírně důležitým nástrojem působení na veřejnost. Z vlastní zkušenosti se přesvědčil, že noviny jsou tím nejlepším, čeho lze využít k výchově lidu. Pochopil také, že Národní listy nejsou deníkem, s nímž by měl a chtěl své jméno spojovat. A bylo jen zákonité, že oba bratři - on i Josef - začali pokukovat po Lidových novinách, které se postupně propracovávaly mezi to nejlepší, co u nás tehdy vycházelo.^{13/}

Jejich sestra Helena Čapková líčí ve vzpomínce přechod obou bratří takto: „V duchu ministra Aloise Rašína, který šetřil od pomerančů pro děti, správní rada Národních listů začala šetřit od redaktorů; především platové položky je třeba snížit. Karel Čapek stačí. A Josef Čapek dostal výpověď, i když s omluvami.“

Jenže neznali Karla. Nemařil času a napsal redakci: »S politováním sděluji zdvořile, že - třebaže jsem pro Váš list pracoval rád a svých kolegů si neobvyčejně vážil - žádám současně s bratrem Josefem o okamžité propuštění z dosavadních úvazků. Od daně upřímný K. Č.« A důkladná tečka. Stanovisko správní rady zjevně přišlo jako na zavalanou, poněvadž ani jemu, ani bratrovi již delší dobu nevyhověla politická linie listů.

Právě nám blahopřál do Brna k Novému roku a připojil i malou poznámku. »Tak od prvního jsme bez místa; vystoupili jsme z Národních listů. Nejen my dva, celkem sedm členů redakce buď nechceme nebo nemůžeme zůstat, podepsali protest proti politické linii listu. Teď nevíme, co dělat.«

Jen jsme se sasmáli a zatelefonovali do hlavní redakce Lidových novin: »Heinrichu, Čapci jsou volní! (Oba, to se rozumí.)«

»Co, jaké mají mládenci telefonní číslo?«

»Žádné, tak daleko se ještě nedostali - adresa Praha III. Růžní II.«

A za chvíli zase volání: »Už je máme; čekáme jen odpověď na zdvazný telegram. Přijmou? A což podmínky?«

»Nabídněte sami: Jsou to Čapci! Jen se vytáhněte jak se patří, co mám povídat.«

»Sakra, jsme dnešní a potřebujeme je v Praze! Zajedu tam sám.«

Domluvili se, v Lidovkách nebyli marnotratní, rozhodně ne, škrtili hanebně a přitom chtěli hodně, ba všechno. Už dlouho záviděli »Národním« ty bratry a »strašný novin pán« Heinrich měl své svrchovaně ctižádostivé plány.^{14/}

Do Lidových novin vstoupili oba 1. dubna 1921. Karel Čapek se zavázal psát sloupky nebo fejetony, kulturní reportáže a novinky z Prahy, získávat besedy, kulturní články, ankety a jiné mimořádné příspěvky a také literární statě, za což obdržel plat ve výši 2500 měsíčně a řádkový honorář za příspěvky navíc. Josef Čapek se zavázal zhruba ke stejným povinnostem, doplněným navíc o závazek »kreslit a získávat obrázky a texty pro satirickou část Lidových novin«. Jeho práce byla honorována měsíčně 2000 korunami a řádkovým honorářem za příspěvky navíc. Oba pak měli nárok na novoroční ve výši měsíční gáže a příplatky pro mimořádné členy redakce.^{15/}

Nebyli to však jen Eduard Bass a bratři Čapkové, koho Heinrich ve snaze o kvalitativní přeměnu Lidových novin získal ke spolupráci. Jeho houževnatost a jasnost, s níž si vytkl konečný cíl, postupně přinášely výsledek. Na stránkách Lidových novin, především v besídce, se objevovala jména stále nových a nových autorů - beletristů i básníků - z nichž vyrostly hvězdné stálice českého literárního nebe. Vedle těch věrných, kteří s brněnským žurnálem spolupracovali již před válkou a vydrželi to i ty čtyři těžké roky válečné, stejně jako těch, kdo se po vzniku samostatné republiky opět do Lidových novin vrátili, přicházeli nově další. Pod čáru Lidových novin soustavně přispíval svou prózou i básněmi Rudolf Těsnohlídek, své poválečné verše zde otiskoval velmi často Antonín Sova, Fráňa Šrámek, Otokar Fischer, Karel Toman, který zde mimo jiné v roce 1925 představil nejkrásnější básně ze své sbírky Stoletý kalendář, a občas také ještě Viktor Dyk. Příležitostně tu zveřejnil své povídky Jiří Sumín, Jan Herben, František Xaver Svoboda, Alois Mrštík, Ignát Hermann, Alois Jirásek, Karel Václav Rais a Josef Holeček. Občas přispěl krátkou básničkou Petr Bezruč. Verše i prózu posílal do besídky Metoděj Jahn a Vojtěch Martínek, jehož si Heinrich velmi vážil a na nějž se často obracel se žádostí o speciální příspěvek. Ve třicátých letech se zde znovu objevovaly básně a cestopisné prózy Stanislava K. Neumanna. Svá díla svěřovali Lidovým novinám bratři Čapkové, Anna Marie Tilschová, Karel Poláček, Eduard Bass, František Kubka, Božena Benešová, Edmond Konrád, Marie Pujmanová, František Langer a Josef Kopta. Velkou část svého

básnického díla tu uložil Josef Chaloupka a Antonín Trýb. Z vynikajících lyriků otiskovali v besídce listu své verše Josef Hora, Jindřich Hořejší, Jiří Červený, později Vladimír Holan, Konstantin Biebl, Jaroslav Seifert, Vítězslav Nezval, František Branislav, Vilém Závada a Ondrat Lyshorsky. Na stránkách Lidových novin najdeme také několik básnických a prozaických příspěvků Petra Kříčky, Benjamina Kličky, Zdeňka Vavříka a Františka Kožíka. V letech 1921 - 1923 zde své verše otiskoval Jiří Hausmann, povídky čas od času uveřej-

Josef Čapek s dcerou Alenkou

ňovali Jaromír John, Karel Nový, Jaroslav Hašek, Jarmila Hašková, Marie Majerová, Egon Ervín Kisch. V besídce Lidových novin rostli Bedřich Golombek a Edvard Valenta. Z dalších českých básníků a prozaiků nacházíme v Lidových novinách často jméno Richarda Weinera, Jaromíra Tomečka, Adolfa Veselého, Franka Wollmana, Oty Zítka, Jindřicha Plachty a Otakara Bystřiny. Objevovalo se zde jméno Viktora Kamila Jeřábka, Miroslava Rutteho, Sonji Špálové, Jaroslava Durycha, Zdeňka Němečka, Jana Opolského, Marie Benešové, Olgy Scheinpflugové, Jakuba Demla, Věry Vášové, Jana Vrby, Lucie Sovové, Josefa Kopty, Zdeňka Kalisty, Jana Karafiáta, Josefa Thomayera, Lva Blatného, Arnošta Procházky, Jiřího Beneše, Karla Schulze, Václava Hlaváčka, později Ferdinanda Stiebitze, Adolfa Hoffmeistera a celé řady dalších, které tu v úplnosti při nejlepší vůli vyjmenovat nelze.^{16/}

Heinrich usiloval o to, aby v Lidových novinách nacházeli místo vedle autorů českých také spisovatelé slovenští. Nejdříve a nejčastěji otiskoval verše Martina Rázuse, s nímž se seznámil na svých toulkách Slovenskem. Později do jeho deníku našli cestu zvláště Richard Bojko a Ján Smrek, z prozaiků Zuzka Zguriška, Peter Kompiš, Hana Gregorová, Pavel Socháň, Ivan Horváth, Stano Krasňák a Štefan Janšák.^{17/}

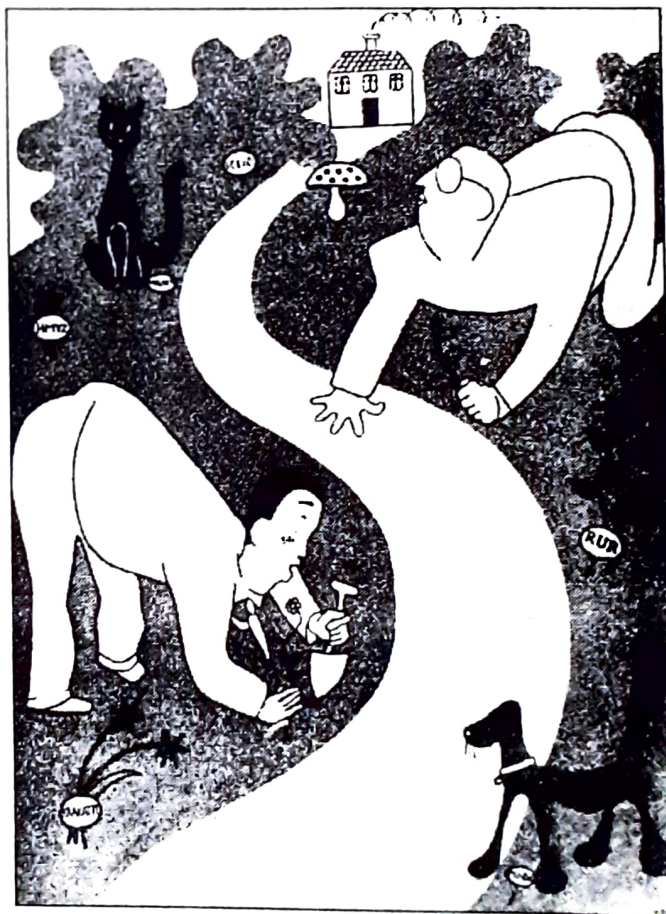
Jakkoli ve dvacátých a třicátých létech psala do Lidových novin celá plejáda českých a slovenských autorů, zůstával Karel Čapek mezi nimi zjevem zcela výjimečným. Nejen talentem, ale i tím, že s osudy Lidových novin ztotožnil i osud svůj, že na jejich existenci byl zainteresován také hmotně, a v neposlední řadě tím, že se v jejich prostředí a mezi ostatními spolupracovníky cítil dobře. Karel Čapek se zkrátka stal novou hybnou silou Lidových novin a ty mu v mnohém vděčily za svou stále vzrůstající popularitu.

V prvních létech činnosti v Lidových novinách působil Karel Čapek skutečně všestranně. Do redakce přicházel vždy až navečer, kolem devatenácté hodiny, a přinášel nové podněty, nápady, kritizoval, radil a vždy sršel humorem. Staral se o náplň kulturní rubriky a přicházel s doporučeními, co udělat, aby se její úroveň zlepšila. Redakce Lidových novin mu přirostla k srdci a stala se místem, kam se rád vracel a které jej dokonce inspirovalo k další práci. Například povídka Hordubal vznikla po přečtení soudničky o Juraji Hordubejovi, kterou napsal již zde vícekrát citovaný člen brněnské redakce Bedřich Golombek.^{18/} Obdobně i poslední popud k napsání dramatu Matka dala Čapkovi fotografie Žena z Léridy, otištěná v Lidových novinách. Z potřeb Lidových novin vznikaly Čapkovy causerie, pohádky i povídky - například Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy napsal právě v důsledku nutnosti vyplnit rubriku určenou krátké povídce. Ovzduší redakce dokonce někdy proniklo přímo do jeho díla. Zřetelné je to ve Válce s mlouky, románu, který vycházel v Lidových novinách na pokračování od 21. září 1935 do 12. ledna 1936. Jako předobraz literárních hrdinů - žurnalistů, mu posloužili jeho brněnští kolegové Bedřich Golombek a Edvard Valenta. Prototypem pana Povondry, který všechno „způsobil“, byl redakční pomocník pan Ondrák a vzorem kapitána J. van Tocha moravský polárník Welzl, jehož cestopisné zážitky pod čarou Lidových novin vycházely v literárním zpracování Valentově a Golombkově.^{19/}

Vyvstala-li potřeba pomáhat při vedení listu, byl Karel Čapek k dispozici, jindy zase psal v době Bassovy dovolené místo něho rozhlásky nebo pomáhal redaktorovi rubriky Koňské dostihy Rousovi s jeho referáty, zkrátka iniciativně se zapojoval do

všech oblastí života Lidových novin, které se staly jeho druhým domovem. Čapkovy všestranné aktivity redakce využívala zejména v počátečním období, později jej od většiny administrativních úkolů ušetřila, aby se mohl plně věnovat činnosti literární.

Karel Čapek psal pro svůj deník příspěvky snad ve všech žurnalistických formách a žánrech. Vedle sloupků, fejetonů, entrefiletů, nedělních bají čili nóbl reportáží byl občas také autorem úvodníků, dodával rovněž materiál do kulturní rubriky - Literární a divadelní kritiku a také zprávy o nové literatuře, hlavně anglické a americké. Zajímavé jsou i jeho poznámky, zvané též „světičky“, uveřejňované v rubrice Ze světa, jejíž oblíba mezi čtenáři byla trvalá. Svědčí o nevšední šíři zájmů Karla Čapka stejně jako o jeho sečtělosti a smyslu pro kuriozity. Dokázal psát o kuchařském umění českých spisovatelek, o čínské vzdělanosti, o močálech Bolívie, o židovských mořeplavcích, o anatomii za časného středověku i o lásce u Hotentotů. Také těchto okrajových zpráv - jako všeho, co psal - dokázal využít k tomu, co od novin vyžadoval

Bratři Čapkové na zahrádce

především, k výchově čtenářů. Nevynechal jedinou příležitost k aktualizování i sebevzdálenější problematiky. Historická anekdota o proutkaři, který rozhodl spor o velikost panství dvou polských šlechticů,^{20/} jej přivedla k úvaze, že „bohužel ještě nikdo nezkusil, aby kouzelný proutek ukazoval sporné

Rudolf Těsnohlídek, 20. léta

Rudolf Těsnohlídek s výzkumníky v jeskyni Demánová

hranice států; bylo by to lacinější než plebiscit nebo komise znalců, neřku-li válka”.

Časovost byla samozřejmým požadavkem Čapkových úvodníků. Dával v nich průchod svému bytostnému demokratismu a svému odporu k válce. Pouličního neštěstí, zaviněného výbuchem ručních granátů, o němž v Lidových novinách informoval,^{21/} neopomenul využít ke konstatování, že „pokud bude třeba ručních granátů, spíme všichni více méně na sudech s dynamitem; i to budiž nám mementem, abychom jinak vážili vše, co právem sluje politika míru”.

Karel Čapek byl velkým demokratem a spolu se svým bratrem Josefem bojoval za myšlenku demokracie ze všech sil. Hlavním terčem jeho kritiky byl komunismus, hlavně jeho myšlenka tzv. třídního boje, na druhé straně také fašismus a od poloviny třicátých let i nacismus. Odmítání sovětského a německého vzoru a naprosté ztotožnění se s demokratickou Československou republikou však ještě ne-

znamenovalo, že neviděl nedostatky jejího systému a že proti nim veřejně nevystupoval. Velké zlo meziválečného politického systému spatřoval v přebujelém stranictví a platném volebním řádu. Ponižovalo ho poznání, že vůle jednotlivce je i v demokratických poměrech potlačena a daleko větší váhu má dohoda politických stran: „...je-li nám čeho třeba, tedy je to pracovat proti stranám, proti vládě stran; proti hlasovací mašinerii; proti inkompetenci; proti politice za zavřenými dveřmi; proti všemohoucnosti výkonných výborů; proti našemu ponižení; proti úpadku demokracie”, napsal 21. září 1925 do Lidových novin v článku Politikum. Odmítal současně velký počet navzájem soupeřících politických seskupení a vyslovil obavu, že stát se mění ze společenské formace občanů v organizaci politických stran.

Spolu se svými přáteli se Karel Čapek snažil bojovat proti všem nešvarům československé demokracie, které ze všech sil kritizoval, bojovat i prakticky, nejen perem. Osm týdnů před volbami v roce 1925 stál proto u zrodu nové politické formace, nazvané Národní strana práce. Jejím prostřednictvím chtěli působit ke změně poměrů podle svých představ. Byl to paradoxní krok, protože již tak velký počet stran tím vlastně rozmnožili o další, ale jinou možnost neviděli. Národní strana práce - vzdor popularitě Lidových novin a svých představitelů i sympatiím, jež jim dával najevo Hrad - ve volbách neuspěla, nezískala potřebný počet hlasů, aby se prosadila a po volbách se opět rozešla. Na Čapkově přesvědčení a názorech to však nic nezměnilo.^{22/}

Karel Čapek - v rozporu s touto epizodou svého aktivního politického vystupování - o sobě prohlašoval, že je člověkem apolitickým a že nerozumí hospodářským záležitostem. Zčásti měl pravdu, zčásti se do této role stylizoval. V politice viděl vždy spíše věc osobní prestiže vůdců jednotlivých stran než snahu o prosazení myšlenek a programů. Věděl však naprosto jistě, že jedinou správnou formou společenského soužití je demokratická republika, a šlo-li o její zájmy, musela pohodlná apolitičnost stranou. Proto ve dvacátých letech zaměřil veškeré své úsilí na podporu konsolidace mladé Československé republiky a později, když v sousedním Německu vyvstalo nebezpečí války, na její obranu. Vždy vystupoval jako důsledný stoupenec humanistických myšlenek T. G. Masaryka, s nímž se i lidsky sblížil a spřátelil.

Čapek nevěřil, že by revoluce vyvolaná ve jménu čehokoliv mohla změnit člověka k lepšímu. Jádro lidské komunity totiž viděl vždycky v člověku, v jednotlivci. Podle něj byla úspěšná revoluce možná pouze v nitru každého z nás. Tak jako v přírodě je „atom strašně revoluční, ale masa celkem pokojná... je třeba, aby milióny lidí prováděly převrat

samy v sobě, aby se každý vyvíjel". napsal pod titulkem Buďme revoluční do Lidových novin 24. listopadu 1925.

Z tohoto důvodu musel Karel Čapek také logicky odmítnout komunistickou ideologii, teorii třídního boje. Své stanovisko brilantně a jednoznačně vyjádřil v odpovědi do ankety Proč nejsem komunistou, kterou v době od 4. prosince 1924 do 5. února 1925 uspořádala redakce časopisu Přítomnost, časopisu vydávaného rovněž tiskovými podniky Jaroslava Stránského. Kromě Karla Čapka do ankety přispěli i jeho bratr Josef Čapek, jeho přítel a kolegové spisovatelé František Langer, Fráňa Šrámek, Josef Kopta, Jan Herben, Richard Weiner a Ferdinand Peroutka, ministr zdravotnictví Ladislav P. Procházka, profesor Masarykovy univerzity v Brně a organizátor moderní sociální péče Jaroslav Kallab a přírodovědec Jaroslav Kříženecký.

„Nejsem komunistou,“ říká Karel Čapek, „protože mé srdce je na straně chudých... Buržoazie, která zde nedovede nebo nechce pomoci, je mi cizí; ale stejně cizí je mi komunismus, který místo pomoci přináší prapor revoluce. Poslední slovo komunismu je vládnout a nikoliv zachraňovat; jeho velkým heslem je moc a nikoli pomoc. Chudoba, hlad, nezaměstnanost nejsou mu nesnesitelnou bolestí a hanbou, nýbrž rezervou temných sil, kvasící hromadou zuřivosti a odporu. »Tím je vinen společenský řád.« Ne, tím jsme vinni všichni, ať stojíme nad lidskou bídou s rukama v kapsách, nebo s praporem revoluce v rukou...

Nemohu být komunistou,“ pokračuje Karel Čapek, „protože jeho morálka není morálka pomoci. Protože káže odstranění společenského řádu a nikoliv odstranění společenského zlořádu, jímž je bída. Protože, chce-li vůbec pomoci chudým, činí to podmíněčně: nejprve musíme vládnout a pak (snad) na vás dojde. Pohříchu ani tato podmíněčná spása není textově zaručena.“^{23/}

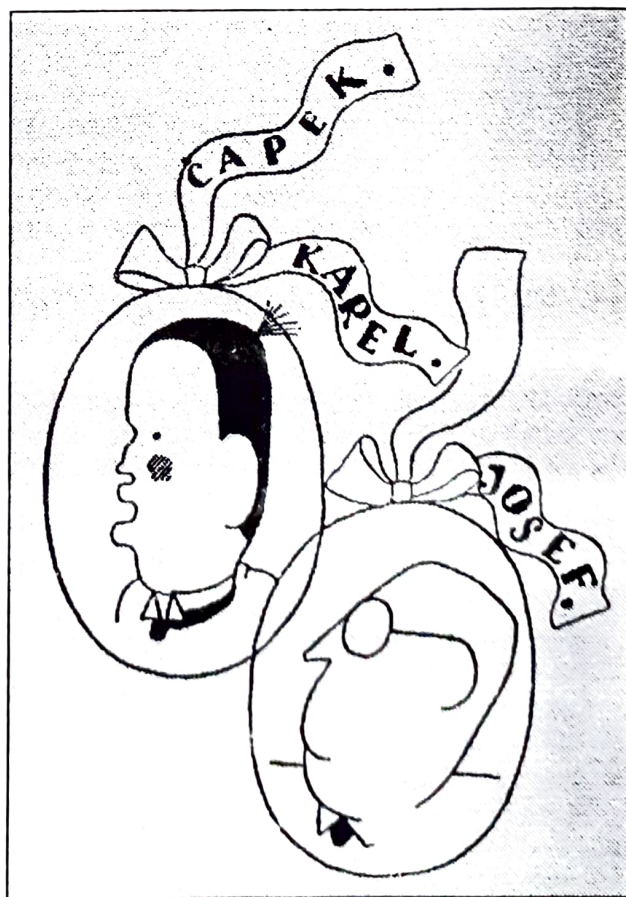
Ze svých teoretických východisek pak Karel Čapek vyvozoval i praktické závěry. Jednoznačně odsuzoval politické demonstrace pořádané komunisty. Neznamenaly pro něj nic jiného než hazardování lidskými životy: „Nedovedu pochopit představu, že rvačka s kordónem strážníků je boj o lepší zítřek pracujícího lidu. Kdo je spoluvinen tohoto krvavého nesmyslu, zasloužil by ránu do tváře za každou kapku krve a každý oděrek, jenž si odnáší civilní i uniformovaný lid.“^{24/} Čapek-humanista zákonitě neviděl rozdíl mezi dělníky, zneužitými a manipulovanými ideologickými floskulami a politickou propagandou, a mezi strážníky, hájícími zákon a pořádek. V obou případech vidí jen drobného, obyčejného člověka s jeho starostmi a bolestmi a odmítá ideologické zjednodušování a zobecňování.

Také v konfrontaci s komunismem, stejně jako s nacismem, se jednoznačně staví za demokracii

v Československu. I když si uvědomuje nedostatky politického systému v republice, je pro Čapka naprosto nepřijatelné jeho kategorické a zásadní odmítní, které je základem politiky Komunistické strany Československa: „Nejdivnější a nejneldštější na komunismu je jeho zvláštní pochmurnost. Čím hůře, tím

Helena Maliřová

Bratři Čapkové

lépe: porazí-li cyklista hluchou babičku, je to důkaz zpuchřelosti dnešního řádu; strčí-li dělník prst do koleček stroje, nerozmačkají mu jeho ubohý prst kolečka, nýbrž měšťáci, a k tomu ještě s krvežíznivou rozkoší. Srdce všech lidí, kteří z těch či oněch osobních příčin nejsou komunisty, jsou zhovadilá a hnusná jako vřed; není dobrého chlupu na celém dnešním řádu; co je, je špatné.“^{25l}

Toto stanovisko bylo Karlu Čapkovi bytostně cizí.

Heinrich původně s Karlem Čapkem počítal pro vedení nového žurnalistického útvaru, který v Lidových novinách zavedl - sloupku či kurzívového sloupku, jak se mu také někdy říkalo. Šéfredaktor původně neměl vůbec v úmyslu zavádět nové formy. Naopak, stále znovu se pokoušel najít způsob, jak obnovit a k nové slávě přivést jeden z tradičních a nejvlastnějších projevů novinářské práce - fejeton. Chtěl navázat na starou českou tradici, současně se však obával, aby nezabředl do bezduchého plácání, typického pro všechny méně nadané následovníky Jana Nerudy.

Nezávisle na tom řešil - shodou okolností právě ve stejné době - několik dalších problémů. Především jaký druh zpráv by se nejlépe hodil pro čtvrtý sloupec první strany? A ještě - jaké články sázet v době, kdy v tiskárně je trochu volněji, mimo provozní špičku?

„A tak se řešily v redakčních rozhovorech velmi často tři otázky zároveň,“ uvádí Bedřich Golombek, který se diskuse aktivně účastnil. „Uvažovalo se, jak vzkráslit starý feuilleton, co umístit na čtvrtém sloupci první strany a jak zamezit přetížení strojů v kritické době tím, že by se získala dobrá sazba do zásoby už dopoledne. Tradiční místo feuilletonu bylo už zadáno básni a povídkou. Což abychom tedy feuilleton umístili do čtvrtého sloupce? Mohl by nad básni přecházet na druhou stranu, takže jeho rozměr by byl dosti pružný. Články s první strany se rovněž přestěhují na druhou stranu a do středních dvou sloupců se umístí několik krátkých nejdůležitějších zpráv dne s tituly na šířku sloupců. Ale pak by bylo dobře náš nový feuilleton sázet odlišným písmem. Uvažovalo se, jaké písmo by se hodilo a bylo rozhodnuto, že kursiva. »Bude to kursivový sloupek. Bude to vlastně lehce, pokud možno žertovně psaný úvodník o méně závažném tematiku.«“

Tak bylo hned s definicí nového literárního útvaru nalezeno pro něj jméno. První sloupek napsal Adolf Veselý a Lidové noviny jej přinesly v červnu 1920. Od té doby vycházel takřka každý den. Jenom výjimečně události jej občas vytlačily...^{26l}

Karel Čapek sám kurzívový sloupek, který se stal jeho první redakční povinností, také definoval: „Nevím, je-li všem našim čtenářům známo, že říkáni, tištěné na tomto místě, se redakčním termínem jmenuje »sloupek«. To jméno se zrodilo patrně náhodou a vžilo se; už i v jiných novinách mají své

kursivové »sloupky« a slovo »sloupek« už bezmála označuje nový literární druh, cosí kratšího než fejeton a delšího než glosa, něco, co není dost dlouhé, aby to bylo nudné, aby to slulo článek; zkrátka, sloupek je sloupek... My sloupkaři víme dávno, že každý sloupek musí být jiný od patky až k hlavě; s řemeslnou libostí starých kameníků vytepáme jiné a jiné motivy na té graciosní věci, která se jmenuje sloupek; jako románští řemeslníci si dáváme záležet na tom, abychom vytvářeli každý sloupek jinak a vložili do něho kus invence, jež je radostí starých řemesel.“^{27l}

Čapkova charakteristika sloupku Lidových novin je zcela výstižná; platí především pro způsob jeho tvorby. Po celý život si uchoval chlapeckou zvědavost a schopnost tiše žasnout nad nekonečnou mnohotvárností věcí. Proto mu tak vyhovoval tento žánr a proto mohl on sám tak plně a beze zbytku vyhovovat základnímu požadavku novin - přinášet stále nové a překvapovat neobvyklostí. Z tohoto důvodu je již i tematika jeho sloupků velmi bohatá. Zahrnuje otázky politické, hospodářské, společenské, sociální, morální, problémy jazyka a literatury i ostatního umění, všímá si člověka v jeho práci i zábavě, zvířat i věcí, které jej obklopují.

Karel Čapek ovšem nepsal sloupek sám. Vedle jeho jména se pod sloupky v Lidových novinách objevuje i jméno jeho bratra Josefa, jméno Eduarda Basse, Adolfa Veselého a K. Z. Klímy. Sloupky psal Bedřich Golombek, Edvard Valenta, Karel Toman, Egon Ervín Kisch, Edmond Konrád, Rudolf Těsnohlídek, František Kubka, A. C. Nor, Anna Marie Tilschová, Karel Nový, Elgart Sokol a celá řada jiných.

Dalším žurnalistickým žánrem, vzniklým na stránkách Lidových novin, byl entrefilet. Nelze říci, že by šlo o naprostý výmysl či vynález Heinrichův nebo některého z jeho kolegů. Entrefilet se objevoval již dříve v některých listech zahraničních, především francouzských a skandinávských, na půdě českého novinářství byl však literárním objevem.

Slovník cizích slov, zkratok, novinářských šifer, pseudonymů a časopisů pro čtenáře novin, zpracovaný Karlem Taušem a vydaný v roce 1947 Karlem Jelínkem v Blansku, charakterizuje entrefilet jako „vločku novinářskou, krátký novinářský článek... který má obvykle aktuální zábavný obsah a vztah k některé denní, časové události“. Bedřich Golombek popisuje, jak došlo k prosazení myšlenky na jeho zveřejňování v Lidových novinách a současně jej charakterizuje jako „krátkou kursivu před denní zprávy, o tematiku, které je slabé na sloupek“. Je to vlastně kurziva v rozsahu asi jedné čtvrtiny novinového sloupce, umístěná před denními zprávami.^{28l}

První entrefilet otiskly Lidové noviny 1. března

1921. Jmenoval se Náboženská přednáška a napsal jej právě Bedřich Golombek, který s návrhem na jeho pravidelné publikování přišel za Heinrichem. Ten iniciativu mladého kolegy uvítal jako všechno, co sloužilo ke zpestření listu. Radoval se z úspěchu každého svého redaktora a jejich podněty prováděl s takovou houževnatostí, jako by šlo o jeho vlastní nápad. Formu entrefiletu si velmi oblíbil a chtěl jej mít v humorné i vážné formě v každém čísle a nakonec i v každé rubrice.

Stejně jako sloupek se i entrefilet v Lidových novinách vyvíjel a stále výrazněji nabýval uměleckých kvalit - úměrně tomu, jací autoři jej psali. Vzhledem k tomu, že s listem stále častěji a ve stále větší míře spolupracovali umělci mimořádných schopností a pochopitelně se věnovali i tomuto útvaru, vnutili mu postupně vysokou úroveň.

Nejatraktivnějšími autory entrefiletů Lidových novin byli bratři Čapkové, Eduard Bass, Bedřich Golombek, Edvard Valenta, Josef Kopta a K. Z. Klíma, z nichž každý jich vytvořil několik set. Kurzívou „před denními“ psal také Otokar Fischer, Pavel Váša, Elgart Sokol, Adolf Veselý, Karel Poláček, Karel Schulz, Arne Novák, František Langer, Jaroslav Kvapil, Adolf Hoffmeister a celá řada jiných.^{29/}

Novinářská povídka, kurzívový sloupek a entrefilet se brzy staly vyhledávaným čtením a velmi přispěly k popularitě Lidových novin. Snaha vyrovnat se jim alespoň částečně vedla i jiné české listy k tomu, že začaly spolupracovat s umělci, že začaly tisknout kvalitní novinářskou beletrii. To mělo nesporný vliv na rozvoj české literatury jako celku. Bez přehánění lze tvrdit, že každý český umělec, který ve dvacátých a třicátých letech přišel do styku s denním tiskem, se učil autorské kázni a střídmosti na literárních útvarech, zavedených Lidovými novinami.

Od roku 1926 přinášel odpoledník Lidových novin každou sobotu veršovaný fejeton, glosující události uplynulého týdne. První se objevil 6. února pod nadpisem Co týden dal, ale další, otištěný 13. února, měl již název Týdenní rozhlásek, a ten mu už zůstal. Verše, shrnující postřehy o tom, co se v uplynulých sedmi dnech stalo, se dělily na část pražskou, brněnskou a bratislavskou, případně užhorodskou. I to přispívalo k profilaci Lidových novin jako novin československých, celostátních, které se zajímají o dění na celém území republiky. Zpočátku toto dělení neexistovalo a až po nějakém čase je navrhl Eduard Bass, nepochybně proto, aby veškerá tíha spisování rozhlásku neležela jen na něm.

Heinrichovi se návrh líbil: „*Nebylo by to špatné,*“ odpověděl. „*V sobotu Praha, jiný den Brno, jiný den Bratislava a pak podle toho, kde by se co dalo. Olomouc, Ostrava, Znojmo, Jihlava, Opava, Košice, Užhorod, Plzeň, Budějovice, Liberec atd.*

Ale na to jsme zatím krátcí, nechceme-li přinášet rýmovačky pod úroveň Lidovek.“^{30/}

Týdenní rozhlásek se těšil u čtenářů stále větší, přímo mimořádné oblibě. Nejpopulárnější byly příspěvky z Prahy a Brna, psané nejčastěji Eduardem Bassem, Rudolfem Těsnohlídkem, Karlem Čapkem, Edvardem Valentou a později Janem Drdou. K rozhláskům nerozlučně patřily i kresby, nejčastěji Otakara Mrkvičky, Eduarda Miléna (vlastním jménem Eduard Müller) a Ondřeje Sekory.

Někdy se nová rubrika objevila na stránkách Lidových novin jako reakce na nepříznivou situaci, jako prostředek, který měl přispět ke zvýšení jejich odběru a zlepšení ekonomické situace. Takový stav kupříkladu nastal počátkem dvacátých let s pondělním vydáním. Jeho obliba klesala, čtenářů ochotných si je kupovat stále ubývalo. Důvodů měl tento neutěšený trend víc. K těm hlavním patřila časová tíseň, za níž pondělník vznikl.

Sazeči totiž měli tehdy smlouvou s odbory zaručeno, že nemusí pracovat v neděli. K sázecím strojům usedali až po půlnoci. Vlak do Prahy však odjížděl z brněnského nádraží už krátce po druhé hodině ranní. Bylo tedy zcela vyloučeno, aby během krátké doby, kterou měli k dispozici, dokázali dát dohromady celé noviny. Vedení listu se snažilo řešit situaci tím, že by větší část pondělního vydání vysázelo dopředu. To ovšem mělo za následek, že zprávy, které tiskaři vysázeli už v sobotu, byly v pondělí zastaralé. Jednoznačně z toho vyplynulo, že pondělník musí obsahovat takové články, u nichž by časové opoždění nevadilo a které by dokázaly vzbudit zájem čtenářů.

Řešení se však stále nedařilo nalézt. Ať redakce dělala co dělala, pondělník se pohyboval na hranici rentability. Před redaktory stálo rozhodnutí: buď vymyslet takový obsah, který udělá z pondělního vydání Lidových novin list žádaný a kupovaný, nebo jeho vydávání skončit.

Třem redaktorům, tvořícím tehdy páteř čerstvě vznikající pražské redakce - Klímovi, Mixovi a Bassovi - napadlo, že by Lidové noviny mohly jednou týdně přinést vtipy, nové anekdoty a historky, které se vypravují po Praze, a jako nejvhodnější se jim zdál právě pondělník. Dohodli se, že je budou sbírat společně a podepisovat začátečními písmeny svých příjmení - tedy K M B. Je jen logické, že takřka okamžitě mezi tato písmena přišly křížky, a tak vznikla legendární šifra K+M+B - Tři králové. Ještě bylo třeba vymyslet název nové rubriky. Protože tehdy začínal rozmach filmu a vše, co s ním souviselo, se těšilo velké popularitě, rozhodli se nadepsat zkušebně veselé záběry z hlavního města Pražský film. První vyšel v září 1920 a všichni čekali s napětím a obavami, jaká bude reakce čtenářů.

Dlouho na sebe čekat nedala a předčila očekávání i těch největších optimistů. „Čtenáři nás zasypávali příspěvky,“ vzpomíná Bedřich Golombek. „Do redakce přicházela sta a sta dotazů, kdo jsou ti tři králové. Pondělník Lidových novin dostal svůj znak, svůj základní rys, stal se populární Pražským filmem a počal zvolna, ale bezpečně opouštět svou smrtelnou hranici. Rubrika, která zabírala zpočátku půl sloupce, se prodlužovala, až vyplnila sloupec celý a jednoho dne se přestěhovala s třetí strany, na níž spatřila světlo světa, na stranu první.“^{31/}

K ožívování Pražského filmu přispíval svým netuchajícím humorem i Karel Čapek, který přišel do redakce až půl roku po vydání jeho prvního čísla, a proto není mezi Třemi králi uveden. Také on však patří k jeho historii stejně nerozlučně jako Klíma, Mixa a Bass, takže v redakci Lidových novin zdomácnělo úsloví: „Do filmu pár kapek - Karel Čapek.“

Zvláštním žurnalistickým útwarem, který Lidové noviny na svých stránkách tiskly, byla takzvaná baja. Její název si vymyslel v roce 1922 dlouholetý metěr Lidových novin Josef Gacík. Baja se vyvinula z veselých i vážných vyprávění, která v nedělních číslech vycházela od roku 1919. Někdy šlo o povídku, většinou ale o reportáž, věnovanou přírodním, společenským či jiným zajímavostem, případně také o fejeton. Heinrich se zveřejňování fejetonů v tomto místě bránil. Jednak je prosazoval do besídky, jednak si baju jako ilustrovanou povídku nepředstavoval. „To by nic nebylo, to dovede každý! Vztít povídku a nadělat k ní ilustrace, to není kumšt!“ tvrdil.^{32/}

A tak se od roku 1923 setkáváme na zadní straně nedělního čísla především se zdařilými reportážemi. On sám také baju charakterizoval jako „nóbl reportáž“.

Z prací otiskovaných v této nové rubrice nesmírně důležité a mezi čtenáři oblíbené byly črty ze zahraničí i z domova. S nimi souvisí i vznik většiny Čapkových cestopisů. Povzbuzen jejich úspěchem se Karel Čapek rozhodl, že napíše také voničku své zemi,^{33/} že „projde křížem krázem každou vesnici, kterou dosud neznáme“, protože „člověk musí jet daleko, hrozně daleko, aby se dostal co nejbližší domova“. Celý plán podrobně probíral a projednával s Eduardem Bassem a rozhodli se napsat spolu i s jinými spolupracovníky sérii črt o budoucnosti a přítomnosti velkých měst a zajímavých míst naší vlasti. Bass to ve svém dopise šéfredaktorovi 15. března 1923 vysvětloval následujícím způsobem:

„Jsou věci, které mnoho lidí neobyčejně zajímají - jak bude vypadat Praha. My bychom, myslím, tyhle věci měli přinášet jaksi soustavněji... Představuji si, že bychom jednou týdně - řekněme v neděli - přinesli větší článek o určitém technickém problému

František Šelepa.

vedoucí brněnské redakce Lidových novin v l. 1919 - 1929

Velké Prahy, článek buď od odborníka nebo redakční nebo interview, ale vždy s názorným plánkem, situačním nárysem, pohledovou kresbou a pod... Po čase by se to nemuselo omezit na Prahu; stát a země i města podnikají tolik velkých a zajímavých úprav, že by se to mohlo brzy střídát s problémy Velkého Brna, Velké Plzně, s vodními stavbami kolem Užhorodu, elektrárnou v Ervěnicích atd. Lidi tyhle věci neobyčejně rádi čtou, protože v nich vidí, jak národ a stát se vzdává, jak se pěkně zařizuje, jak dovede podnikat ve velkých rysech. Na mou duši nevím, je-li něco v životě, co působí na masy výchovněji, než když se jim ukáže taková velká práce, jež se udělala pro celek...“^{34/}

Baja na konci nedělního čísla se postupně rozrůstala. Musela být vždycky velkým dílem, nešlo ji odbýt. „Tak si například vzpomínám na baju o hantýrkách,“ píše Bedřich Golombek. „Asi dvacet znalců nám sepsalo v pěkném povídání, jaká slova se vyskytují v hantýrce jejich řemesla. Podobně se dělala baja kulinářská. Někdy vyšly jako baja verše, objednané pro svátky, třeba svatodušní a pod. od nějakého významného básníka.“

Charakteristickým rysem bají bylo, že je provázely ilustrace předních českých kreslířů - Otakara Mrkvičky, Jaroslava Krále, Jaroslava Bendy, Stanislava Lolka, Eduarda Miléna a jiných. Baja se postupně stala nejoblíbenější částí nedělního čtení Lidových novin; méně zámožní lidé, kteří neměli peníze na zakoupení obrazů, si je prý vystříhovali a věšeli na stěnu nebo lepili do alb. Heinrich, který rostoucí oblibu bají a s ní i nedělního čtení sledoval se zájmem, se počátkem roku 1930 rozhodl změnit nedělní čtení v samostatnou přílohu.

V dubnu 1930 svůj úmysl sdělil Bassovi: „Tak to teda, Édo, spustíme... Tu nedělní přílohu uděláme. Ale když, tak tedy hned. Velikonoční neděle je příležitost. Navrhují jednak proto, že jsme blbci,

kteřé nic nenapadne, a jednak proto, že jsou už po léta závody duchaplnosti ve vymýšlení titulků na časopisy a přílohy, aby se naše příloha jmenovala Příloha pro módu a společnost, cesty, auta, šachy a jiné věci, na které se ve všední den nedostalo. Dejte v Praze hlavy dohromady a shledáte-li to příliš blbým, já se podrobím. Tuto přílohu bude dávat dohromady Golombek a první čísla s ním bude lámat Milén, protože vzhled té přílohy je věc důležitá.^{35/}

Heinrich svým rozhodnutím sledoval tajný plán - jednou z této nově vznikající přílohy vybudovat samostatný list, velký týdeník, něco jako předválečné Večery, zaměřený jen na pěkné a milé věci a záliby. Tak se ostatně hned profilovala i nedělní příloha, která začala vycházet 20. dubna 1930. Heinrich do ní stáhl takřka všechny rubriky věnované zálibám, které se dosud objevovaly porůznu na stránkách Lidových novin. Druhou a třetí stranu tvořila Móda a společnost, kterou řídila Marie Tilschová, snacha Ánny Marie Tilschové. Potom následovala šachová rubrika, již vedl Josef Mach a později Jan Amos Pokorný, rubriku Automobilismus redigoval Jaroslav Janatka, Filatelii připravoval Josef Hirsch. Velké oblíbené se těšila rubrika zahrádkářská, která však zůstala v hlavním listě. Jejím nejatraktivnějším spolupracovníkem byl Karel Čapek, který díky jí napsal svůj Zahradníkův rok.

Vedle literárních hvězd přispívaly do Lidových novin i vynikající osobnosti vědecké, přední politické, komentátoři a znalci specializovaných oborů lidské činnosti.

Ne vždy byla spolupráce s učenici zcela úspěšná a bezkonfliktní. Konkrétně se to projevilo v případě profesora Arne Nováka. Po jeho příchodu na Masarykovu univerzitu v Brně, kde přednášel českou literaturu, svěřil mu Heinrich redakci besídky, tedy výběr nových původních povídek a básní na první stranu novin. Besídka byla Heinrichovým nejmilovanějším novinářským dítětem a na její úrovni mu velmi záleželo. Těžko proto nesl Novákův přístup k této práci. Novák měl na žurnalistiku a její poslání ve společnosti odlišný názor, podceňoval ji stejně jako podceňoval čtenáře novin. Tvrdil, že široké lidové vrstvy nestojí o krásnou literaturu, zvláště verše, a že intelektuálové, kteří umění rozumějí, nehledají literární zážitky na stránkách novin, ale ve speciálních časopisech. Proto místo špiček otiskoval v besídce často jen literární pokusy svých nenadaných přátel a žáků v přesvědčení, že noviny jsou dobré k jejich procvičení.^{36/}

„Má hejno žáků a všelijakých známých, jejichž rukopisy mi vnucuje, ačkoli jsou to diletantské věci někdy přímo hrozné,“ stěžoval si Heinrich Eduardu Bassovi.^{37/} Zpočátku svou nespokojenost projevoval tím, že těsně před sázením znovu vybíral a měnil povídky, a zvláště básně, určené Novákem

Praníř:

„Na tomto chas již Avičznámém nůle“ ji leubn' chybta
 meč dachta jazyka. Epanová se musí vždy říci: Na tomto
nůle, chas již Avičznámém - tedy podnět vždy napadl.
 Je to skajno' chybta jako pověho' tu - a avičznámé; jenom se
 smějeme.
 Dva tak chybil i prof. líle dka, čanta tak chybip' pp. Dlabac;
 Janek a Hlavic' Hlav

Arivo:

„...když jsem se v minulosti přelámal...“
 (čtenář, aby se spíše k o poznání kritičtější a barm)
 (když jsem přelámal, což je v první řadě a zle, a
 a co by oběma v minulosti podělati...)
 H. 2/ Hlavic'

Tzv. „praníř“ v canebuchu Lidových novin, který upozorňoval na jazykové chyby, jichž se dopouštěli redaktoři

k otištění, ale nakonec raději převzal redakci besídky opět do svých rukou.^{38/}

Jméno profesora Arne Nováka však najdeme také pod obrovským množstvím nejrůznějších skvělých článků zveřejněných v Lidových novinách. Jeho názory byly neobyčejným přínosem takřka pro všechny otázky, jimž se Lidové noviny věnovaly, především ovšem pro kulturní a literární rubriku. Novák se stal doslova jejich páteří a udržoval jejich úroveň na neobvyklé výši, především svými pronikavými kritikami a vynikajícími, plastickými portréty literárních osobností, které leckdy tvořil s mimořádnou pohotovostí a lehkostí. Je o něm známo, že například nekrology byl schopen diktovat do telefonu spatra.

Důležité místo zaujímaly v Lidových novinách také romány na pokračování. Vycházely zde vlastně od prvních dnů jejich existence, avšak nejprve měly význam výlučně komerční. Proto se zpočátku jednalo výhradně o díla přeložená, většinou pochopitelně od dobrých, osvědčených autorů, ale někdy také o díla podprůměrná. Heinrichovou tížáostí bylo, aby Lidové noviny tiskly původní nové rukopisy českých autorů, a to co nejvyšší umělecké úrovně. Právo rozhodnout o jejich zveřejnění si osoboval sám. Dokazuje to například dopis, který odeslal 4. srpna 1930 obchodní ředitel Císař již známému a zavedenému spisovateli Bertě Ženátému: „Váš román by šéfredaktor Heinrich chtěl viděti než rozhodne o přijetí...“ psal v něm.^{39/} O Heinrichově náročnosti - kterou ovšem uznával a respektoval - se v korespondenci zmiňuje i Karel Čapek: „Když něco píšu do Lidovek, myslím si vždycky trochu nejistě, co tomu říká Heinrich...“^{40/}

Ten však také české spisovatele a básníky nejméně inspiroval a přímo vyzval k sepsání nového díla pro své noviny. Je nesporné, že tím českou literaturu výrazně obohatil. Bedřich Golombek ve své knize vzpomíná, jak se právě Heinrich zasloužil o to, že Rudolf Těsnohládek napsal pro Lidovky svoji Lišku Bystroušku.^{41/} Ale nejen Liška

Bystrouška, všechny Těsnohlídkovy knihy vyšly na pokračování nejdříve zde a teprve pak knižně, ať to byl Poseidon, Příběhy Potóchlencovy, Kolonia Kutejsík, Vrba zelená či kniha pro děti Čimčírínek a chlapci nebo Demänová. I ostatní autoři publikovali řadu svých prací dříve v Lidových novinách, než je vydali samostatně. Výrazné je to u Karla Čapka, jenž tímto způsobem zveřejnil té-

měř všechna díla napsaná po roce 1921. A nešlo jen o romány, jako např. Továrna na absolutno, která vznikla přímo z Heinrichova popudu,^{42/} Krakatit či Válka s mloky, ale dokonce i o dramata; také ukázky některých z nich vyšly nejdříve v novinách. Své romány pro ně psali i ostatní spisovatelé a je nesporné, že tato spolupráce prospívala oběma stranám.